

РЕГИОНАЛНИ ЗАВОД ЗА ЗАШТИТУ СПОМЕНИКА КУЛТУРЕ КОТОР

И

ОДБОР ЗА ОБНОВУ ЦРКВЕ СВ. ЈОВАНА, ДУБ

ЦРКВА СВ. ЈОВАНА, ДУБ
ГОРЊИ ГРБАЉ, КОТОР

ОКТОБАР, 2002.

ЦРКВА СВ. ЈОВАНА, ДУБ
ГОРЊИ ГРБАЉ, КОТОР

ИЗДАВАЧИ:

Регионални завод за заштиту споменика културе Котор,
Одбор за обнову цркве св. Јована, Дуб

ЗА ИЗДАВАЧА:

мр. Илија Лалошевић, дипл. инж. арх.

ТЕКСТ:

Зорица Чубровић, дипл. инж. арх.

ФОТОГРАФИЈА:

Зорица Чубровић (стање прије реконструкције)
Стеван Кордић (постојеће стање)
Слободан Цветић (старе иконе)

СНИМАК ПОСТОЈЕЋЕГ СТАЊА:

Зорица Чубровић
Марина Кнежевић
Александра Капетановић
Катарина Николић

ГРАФИЧКА И КОМПЈУТЕРСКА ПРИПРЕМА:

Катарина Николић

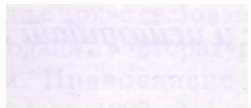
ШТАМПА:

Штампарија Завода за рехабилитацију лица
са поремећајима слуха и говора Котор

ТИРАЖ:

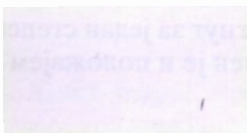
500 примјерака

Регионални завод за заштиту споменика културе Котор и
Одбор за обнову цркве св. Јована, Дуб

ЦРКВА СВ. ЈОВАНА, ДУБ

ГОРЊИ ГРБАЉ, КОТОР

Октобар, 2002.

Опис и историја грађевине

Прва са сјевера у низу цркава Горњег Грбља је црква св. Јована у селу Дуб. Црква се налази на заравњеном платоу на дну падине у чијим горњим зонама су групације старих кућа које припадају селу. Ансамбл цркве са ограђеним двориштем је у непосредној близини колског пута који повезује Горњи Грбаљ са Будвом, на једној, и Котором на другој страни.

Црква св. Јована је једнобродна грађевина издужене правоугаоне основе, засведена полукружним сводом, са полукружном апсидом на источној и улазом на западној страни. Орјентисана је у правцу-исток запад. Над западним pročељем је звоник “на преслицу”, са једним звоном. Терен на коме је црква подигнута је дјелимично стјеновит што је осим као погодност положаја за постављање темеља искоришћено и као важна симболична карактеристика будући да је дио стијене уклопљен у сјевероисточни угао цркве.

Терен око цркве је са јужне, западне и сјеверне стране осигуран потпорним зидовима. Прилаз ограђеном дворишту, приближно квадратног облика на коме црква заузима скоро дијагонални положај, је са јужне стране. Главни улаз у цркву је са запада а постоје и друга, јужна врата.

Црква је зидана локалним каменом свијетло-сиве боје. Кров је двоводан са кровним покривачем од каналице. Унутрашњост је освијетљена са по два прозора на подужним странама и једним узаним отвором постављеним у осовини апсиде. Под је изведен од камених плоча сложених у правилне редове. У олтарском простору под је издигнут за један степен у односу на под у наосу. Олтарски простор наглашен је и положајем иконостаса постављеним уз денivelацију у поду.

Вријеме градње цркве св. Јована није забиљежено у познатим историјским изворима. Подаци из литературе односе се углавном на млађи период.

Шематизам Православне бококторско-дубровачке епархије (и спичанске) за 1902. годину доноси податак о постављању новог иконостаса који је израдио Рус А. Калиниченко.

Младен Црногорчевић, истраживач црквених споменика с краја 19. и почетка 20. вијека, у свом раду “Цркве у Грбљу” наводи, такође, да је нови иконостас за цркву св. Јована израдио 1901. године “неки Рус који се бавио у Каменарима, а позније на Сутвари”.

У антропогеографској студији “Бока” из 1913. године, аутор, поп Сава Накићеновић, уз тумачење да је село Дуб добило назив по дубовима - хростовима - којих је у селу било доста, наводи податак да је црква св. Јована изграђена у 16. вијеку.

Петар Шеровић је 1957. године објавио да се помен цркве св. Јована налази у “Спису главног провидура Франћеска Гриманија о православним црквама и манастирима у Боки Которској од 5. јуна 1758. године”.

Иако оскудне побројане вијести представљале су важан ослонац у пословима проучавања и заштите цркве св. Јована обављеним у периоду од 1995-2000. године када су се стекли услови да се овом споменику посвети већа и свеобухватнија пажња.

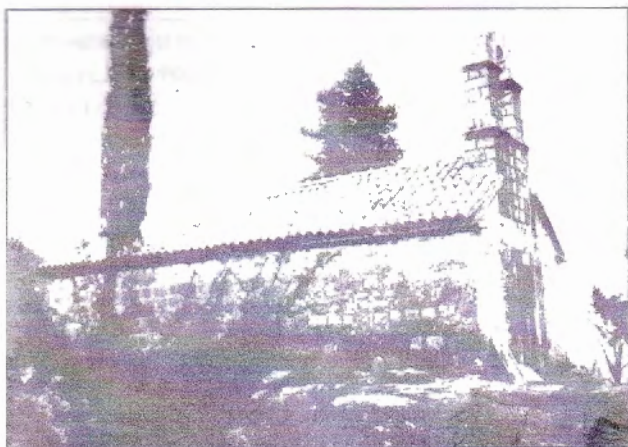
*Стање цркве св. Јована после земљотреса 1979.
године. Предузети радови*

У земљотресу који је погодио Црногорско приморје 15. априла 1979. године, срушен је сјеверни дио потпорног зида на западној страни цркве св. Јована а на осталим дјеловима потпорних зидова оштећења су се јавила у виду пукотина. У исто вријеме растресен је кровни покривач цркве што је изазвало даља оштећења услед продора влаге преко крова. Заједно са стањем опште запуштености изазваним недовољним одржавањем грађевине оштећења изазвана у земљотресу представљала су основу за преузимање послова на санацији оштећења и заштити цркве од даљег пропадања.

Изглед оштећеног дијела
потпорног зида

Црква св. Јована, Дуб

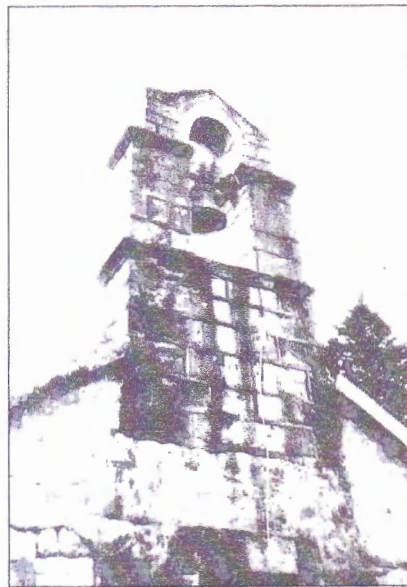
Поглед на цркву са
сјеверозапада
- прије радова

Поглед на цркву са
сјевероистока
- прије радова

Изглед улазне капије
-прије радова

Изглед звоника “на преслицу”
-прије радова

Почетком 1982. године, у оквиру послова на превентивној заштити црквених споменика Горњег Грбља - које је спровео Општински Завод за заштиту споменика културе Котор - извршене су поправке крова и на цркви св. Јована. Том приликом осигурана су врата цркве будући да су неколико година раније из ње нестале вриједне иконе.

За темелјнији приступ санацији оштећења изазваних земљотресом услови су се стекли током 1995. године када је основан и Одбор за обнову цркве састављен од мјештана Дуба.

Оператива Регионалног завода за заштиту споменика културе Котор је у сарадњи са Одбором за обнову цркве св. Јована извела радове на презиђивању потпорних зидова уз потребна статичка ојачања. За реконструкцију потпорног зида на првобитној траси коришћен је камен из срушених партија а за потребне допуне камен сличних карактеристика.

Наставак рада организован је крајем 1998., током 1999. и 2000. године, а односио се на заштиту црквене грађевине и уређење простора око ње.

Радови који су имали за циљ заштиту грађевине од продора влаге са крова и из терена који је на појединим мјестима био виши у односу на под у унутрашњости цркве предвиђали су претресање кровног покривача, обраду фасада фуговањем, уклањање насипа са спољне стране као и уређење унутрашњости. Радови у унутрашњости цркве подразумевали су обијање оштећеног малтера и поновну обраду зидова, поплочавање пода у западном дјелу цркве (у коме је затечена цементна кошуљица) као и конзерваторско-рестаураторски третман иконостаса.

Уређење терена око цркве односило се на уклањање насипа са источне и сјеверне стране цркве, демонтажу камене клупе («пижуо»), израду тротоара за одвод атмосферске воде, поплочавање простора испред цркве као и поплочавање стазе према капији.

Радови су повјерени Оперативи Регионалног завода у чијем саставу су били искусни и квалификовани мајстори. Оперативом је руководио Миладин Добрашиновић.

У улози архитекте-конзерватора радове је пратила Зорица Чубровић која је извела архитектонска истраживања и дала рјешења у погледу заштите и презентације споменика.

Стручну помоћ у виду консултација током извођења свих фаза заштитних радова пружио је Миро Франовић.

Конзерваторско рестаураторски послови организовани су у оквиру сликарско конзерваторског атељеа Регионалног завода за заштиту споменика културе Котор.

Средства за радове омогућили су Министарство културе Црне Горе и Министарство вјера Црне Горе. У виду новчаних прилога обнову цркве помогли су и мјештани Дуба.

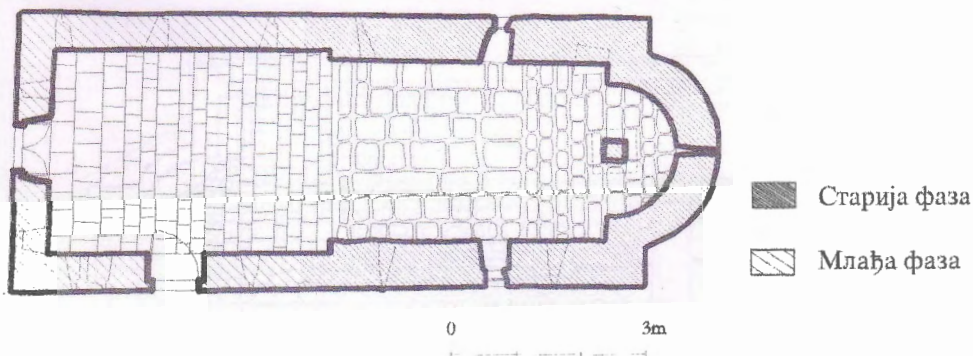
Одбор за обнову цркве организовао је низ акција у којима су извршене припреме за санацију оштећених потпорних зидова, трасирање новог прилазног пута и планирање терена око цркве; мјештани су у виду својих прилога извели радове на електроинсталацији, изради нових врата, окова за звоно и др.

Улогу координатора свих активности током обнове цркве св. Јована и бригу око обезбјеђивања средстава водио је проф. Бошко Мачић, директор Регионалног завода за заштиту споменика културе Котор.

Истраживања и анализа грађевине Фазе градње. Презентација

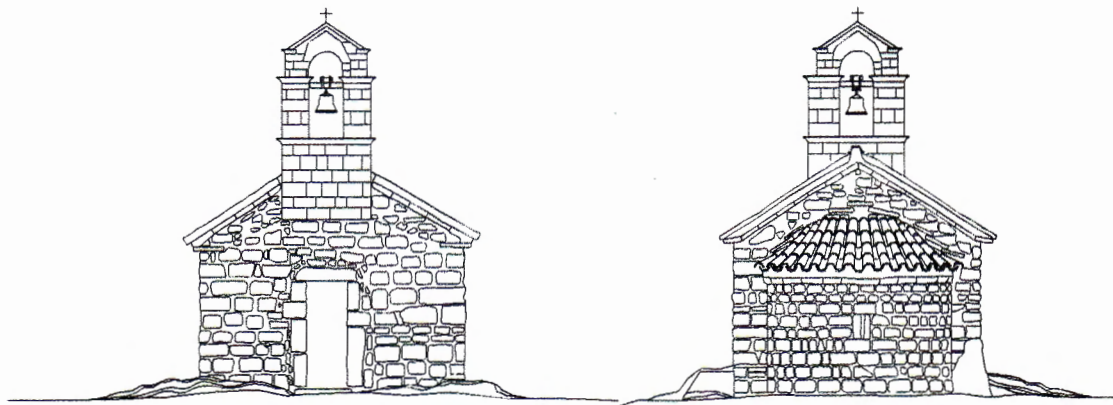
У складу са методологијом рада на споменицима културе све фазе рада на цркви св. Јована пратила су архитектонска истраживања која су имала за циљ утврђивање основних етапа градње као и архитектонских обиљежја која су карактерисала поједине фазе у животу овог споменика.

У архитектонским истраживањима је утврђено да је уз првобитну цркву која представља источни дио данашње цркве св. Јована дозидана припрата са видном дрвеном кровном конструкцијом и кровом нижим за око 50 цм у односу на кров цркве. На свим зидовима припрате стајале су нише са пушкарницама и то по три на сјеверном и јужном зиду постављене на неједнаким размацама а двије на западној страни.

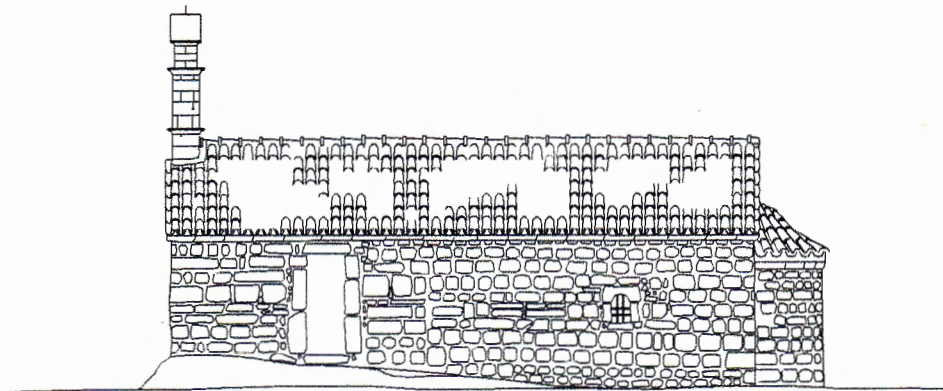
Основа цркве са изгледом пода

Црква св. Јована, Дуб

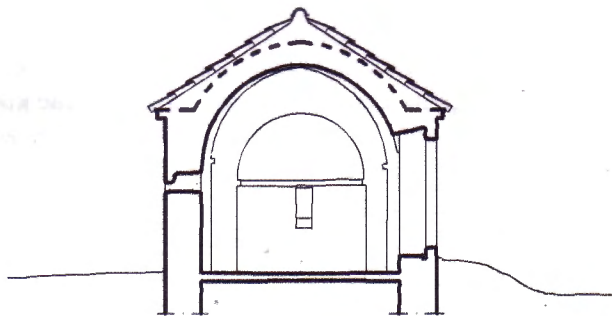
Западна фасада

Источна фасада

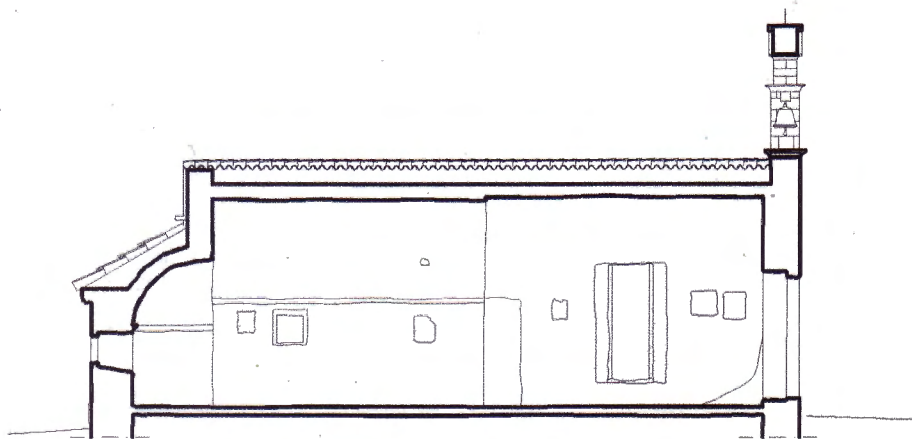

Јужна фасада

Попречни пресјек са
погледом на источну страну

Подужни пресјек са погледом на
јужну страну

0 3m

На западном зиду припрате накнадно је изграђен звоник *на преслицу* са једним звоном.

У познијој фази зидови припрате су повишени и умјесто дрвене кровне конструкције изграђен је полукружни свод изједначен по висини са сводом цркве. Могуће је да је у овој фази уклоњен западни зид цркве који је до тада постојао као што је то данас случај у цркви св. Николе у Пелинову у којој простор припрате није обједињен у заједнички простор цркве већ представља засебну функционалну цјелину. Повезивање простора првобитне цркве са простором припрате десило се тек по гашењу потребе да припрате буду коришћене као одбрамбени пункт.

Унутрашњост цркве;
Поглед на западну страну

Стога су у овој етапи градње нише са пушкарницама зазидане а унутрашње зидне површине припрате до тада само кречене омалтерисане су у складу са идејом о обједињавању црквеног простора. Том приликом зазидани су првобитни узани прозори на старијем дијелу цркве а отворена су два нова, већа прозора, у каменом оквиру и са полукружним завршетком. Такође, са јужне стране цркве отворена су нова врата поред постојећих на западној страни. За њихов оквир могли су бити коришћени дијелови првобитног западног портала цркве.

У овим радовима није било интервенција на самом звонику иако се повећање висине припрате одразило на његовог постоља.

Изглед дијела јужне
фасаде са бочним вратима

Изглед звоника вна преслицуг
-послије радова

Нова сазнања до којих се дошло у току истраживања грађевине престављала су поуздану основу за израду предлога за презентацију налаза. У обради унутрашњости цркве наглашени су подаци о старијим фазама у животу овог споменика као што су старији прозори, трагови уклоњеног западног зида првобитне цркве, пушкарнице у старијој припрати, првобитна обрада зидова у припрати креченјем и др.

На фасадама су презентовани старији прозори и отвори пушкарница. Фуговањем су наглашене разлике у техници градње између првобитне цркве и млађих фаза градње.

Прозор на јужној фасади
-послије радова

Детаљ јужне фасаде са пушкарницама
-послије радова

Поглед на
обновљену цркву
са сјеверозапада

Поглед на
обновљену цркву
са југоистока

Поглед на обновљену цркву са југоистока

Старије иконе. Иконостас А. Калиниченка

Као што је то случај и са многим другим црквама овог подручја у олтарском простору цркве св. Јована чуване су старије иконе које су могле припадати старијем иконостасу замијењеном 1901. године или пак иконостасу првобитне цркве. Ове иконе - сачувано их је четири - тек ће бити предмет иконографских и стилских проучавања када ће се са већом поузданошћу утврдити вријеме њиховог настанка. За сада се претпоставља да су претходиле данашњем иконостасу.

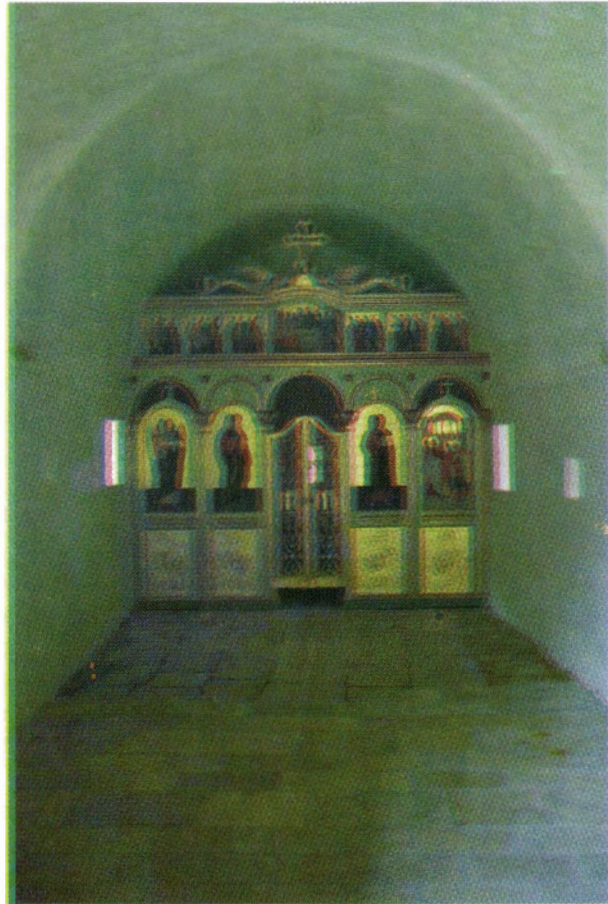
Затечени иконостас у цркви св. Јована, дјело руског иконописца А. Калиниченка - чији је ово једини познати рад - представља једно од ликовно најизразитијих рјешења међу бројним иконостасима израђеним на овом подручју почетком 20. вијека.

Од икона са овог иконостаса сачуване су једино иконе св. Николе и Свете Тројице.

Предлог за конзерваторско рестаураторске радове на веома оштећеном иконостасу А. Калиниченка израдила је Јасминка Поповић-Гргуревић. Према овом предлогу Живко Радовић из Подгорице извео је конзерваторско-рестаураторски третман док је осликавање нових престоних икона, крста и икона на дверима урадила Дијана Пешикан, сликар-конзерватор Регионалног завода за заштиту споменика културе Котор.

Нове иконе у горњем реду као и обраду доње зоне иконостаса урадили су Ксенија и Чедо Милосављевић из Бара. Њихов рад је и цјеливајућа икона.

Конзерваторско - рестаураторски третман старијих икона извршен је у сликарско-конзерваторском атељеу Регионалног завода за заштиту споменика културе Котор.

Изглед унутрашњости цркве са иконостасом
-послије радове

Икона Христа са старијег
иконогаса

Икона св. Јована са старијег
иконогаса

Хронолоџија

- 1982 Поправка крова. Осигурање брава на вратима;
- 1995 Рашчишћавање обрушеног потпорног зида; уклањање стијена на прилазу цркви и трасирање приступног пута; презиђивање потпорних зидова; конзерваторско-рестаураторски третман старијих икона; израда нових врата;
- 1998-99 Претресање крова; осигурање споја звоника са кровом од продора влаге; архитектонска истраживања; фуговање спојница, малтерисање зидова и свода првобитне цркве, обрада зидова и свода припрате са презентацијом оригиналних ниша са пушкарницама; постављање каменог пода у дијелу старије припрате; конзерваторско-рестаураторски третман иконостаса; осликавање нових престоних икона и икона на дверима; постављање звона са новим оковом («главина»);
- 1999 У цркви је 5. октобра 1999. године, уочи славе храма, по први пут послје дужег временског периода одржано богослужење;
- 2000 Израда круне потпорних зидова; рашчишћавање наноса на источној страни цркве са одвајањем камена; поплочавање простора испред цркве и стазе према капији; осликавање горњег реда икона и обрада доње зоне иконостаса; радови на електроинсталацијама;
- 2001 Техничко и фотографско снимање цркве послје завршених радова;
- 2002 Објављивање публикације о радовима на цркви св. Јована;
-

КОРИЦЕ:

Изглед pročеља цркве

Икона Богородице са малим Христом са старијег иконостаса(детаљ)

Икона Богородице са малим Христом
са старијег иконостаса (деталј)